

Janina Gardzińska, Alina Maciejewska
Akademia Podlaska

Śp. Profesor Bożena Wierchowska

Bożena Wierchowska 1923-1980

Bożena Maria z Głowackich Wierchowska urodziła się 7 września 1923 roku w Mińsku Mazowieckim w rodzinie inteligentnej. Jej ojciec był urzędnikiem, a matka nauczycielką. Do szkoły średniej uczęszczała w rodzinnym mieście. Tam też w roku 1940 uzyskała świadectwo dojrzałości w Gimnazjum Ogólnokształcącym typu humanistycznego, na tajnych kompletach. Studia polonistyczne rozpoczęła w 1942 roku na konspiracyjnym Uniwersytecie Warszawskim. W pierwszych miesiącach 1945 roku kontynuowała je na Uniwersytecie Jagiellońskim, a od jesieni ponownie w Warszawie. Jej kolegami w czasach studiów byli między innymi: Krzysztof Kamil Baczyński, Waław Bojarski i Tadeusz Borowski, a profesorami

wybitni uczeni – Halina Koneczna, Witold Doroszewski i Julian Krzyżanowski. Bożena Głowacka, obdarzona zdolnościami muzycznymi i recytatorskimi, uczestniczyła w czasie studiów w podziemnym życiu kulturalnym okupowanej Warszawy, brała również udział w niepodległościowej konspiracji.

Stopień magistra uzyskała po wojnie w roku 1948 na podstawie pracy poświęconej staropolskiemu słownictwu łowieckiemu, którą napisała pod kierunkiem prof. Witolda Doroszewskiego. Fragmenty tej pracy zostały opublikowane w „Poradniku Językowym” (*Wyrażenia potoczne w gwarze łowieckiej*, 1949, nr 2) oraz w „Sprawozdaniach z posiedzeń Komisji Językowej TNW” (*Uwagi o staropolskim słownictwie łowieckim*, 1949). Zainteresowania badawcze młodej adeptki nauki kierowały się ku fonetyce. Jeszcze jako studentka podjęła w 1947 roku pracę na stanowisku asystenta, a później starszego asystenta i adiunkta w Instytucie Fonetycznym Uniwersytetu Warszawskiego (późniejszy Zakład Fonetyki) kierowanym wówczas przez prof. Halinę Koneczną. We wczesnym okresie pracy naukowej Bożena Wier-

III Kronika

chowska zajmowała się także dialektologią. Brała udział w terenowych badaniach gwaroznawczych prowadzonych pod kierunkiem prof. Witolda Doroszewskiego, występowała też w funkcji konsultanta w zakresie fonetyki w Zespole Dialektologicznym przy Katedrze Języka Polskiego UW. Jej praca doktorska (*Mowa trzech pokoleń wsi Wiśniew w powiecie Mińsk Mazowiecki*), obroniona w 1951, jest nowatorskim studium opartym na ilościowej analizie faktów mowy i stanowi cenną pozycję w polskiej dialektologii. Nawiązują do niej badacze gwar ludowych. Gromadzone przez Bożenę Wierzchowską podczas badań gwaroznawczych materiały językowe do dzisiaj są ważnym i wiarygodnym źródłem w pracach nad słownikami i atlasami gwarowymi przygotowywanymi przez pracowników Instytutu Języka Polskiego PAN w Warszawie.

W Zakładzie Fonetyki Uniwersytetu Warszawskiego pracowała Bożena Wierzchowska do 1961 roku. W tym czasie brała udział w organizowaniu laboratorium fonetycznego, zapoznawała się też z eksperymentalnymi metodami badań w Katedrze Fizyki Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz w laboratorium fonetycznym Uniwersytetu Karola w Pradze (1957). W latach 1961-1964 zatrudniona była jako adiunkt w Zakładzie Fonograficznym UAM w Poznaniu, a w latach 1964-1968 w Katedrze Języka Polskiego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Prowadziła wykłady z zakresu fonetyki w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej w Warszawie (1955-1974), początkowo na stanowisku starszego wykładowcy, później na stanowisku docenta. Uczestniczyła także w pracach zespołu do badań nad kształtowaniem mowy dzieci z uszkodzonym słuchem przy Instytucie Matki i Dziecka w Warszawie (1964-1974). Przez ostatnie lata pracy, od 1974 roku aż do śmierci, Bożena Wierzchowska zatrudniona była na stanowisku docenta w Instytucie Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego.

Dziedzina, w której ta uczona uzyskała największe osiągnięcia, stała się fonetyka eksperymentalna. Na Jej liczne publikacje z tego zakresu badań powoływali się między innymi tacy uczeni, jak: Noam Chomsky, Morris Halle i Roman Jakobson. W 1964 roku Bożena Wierzchowska opublikowała studium o charakterze podręcznikowym *Wymowa polska* – poszerzona i uzupełniona wersja tej pracy ukazała się drukiem w roku 1971. Autorka w pełni uwzględniła aspekt artykulacyjny i akustyczny języka, a także ściśle powiązanie w opisie fonetycznym języka polskiego faktów artykulacyjnych z akustycznymi. Opracowała nową klasyfikację fonetyczną dźwięków mowy, uwzględniła suprasegmentalne elementy mowy oraz zagadnienia akcentu we współczesnym języku polskim. Gruntowna monografia zatytułowana *Analiza eksperymentalno-fonetyczna polskich dźwięków nosowych* (Lublin 1966) stała się podstawą habilitacji, którą Bożena Wierzchowska uzyskała w 1971 roku na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. W roku 1967 ukazała się drukiem inna ważna monografia *Opis fonetyczny języka polskiego*. W wymienionych pracach autorka dała systematyczny i bardzo dokładny opis dźwięków mowy polskiej, wykorzystując także wyniki badań kinorentgenograficznych. W 1980 roku ukazała się ostatnia z monograficznych prac Bożeny Wierzchowskiej o charakterze podręcznikowym *Fonetyka i fonologia języka polskiego*. Zawiera ona nowe ujęcie zagadnień fonologii i mimo upływu lat należy do kanonu lektur w polonistycznej dydaktyce uniwersyteckiej.

Janina Gardzińska, Alina Maciejewska: Śp. Bożena Wierzchowska

Eksperymentalne badania dźwięków mowy zbliżyły Bożenę Wierzchowską do zagadnień fonetyki stosowanej, zwłaszcza w zakresie logopedii – w tym rozwoju mowy dzieci z uszkodzonym słuchem i korygowaniu ich wymowy – oraz w zakresie glottodydaktyki. Przez pewien czas Bożena Wierzchowska pracowała również jako logopeda w jednej z podstawowych szkół specjalnych.

Profesor Bożena Wierzchowska była członkiem wielu stowarzyszeń i komitetów naukowych polskich i zagranicznych, brała udział w kongresach, zjazdach i seminariach w Polsce oraz na świecie. W opinii swoich przyjaciół, współpracowników i uczniów była znakomitym organizatorem życia naukowego, pedagogiem i nauczycielem akademickim wielkiej klasy, ale też uosobieniem dobroci i łagodności, a jednocześnie kobietą o silnym charakterze. Była zycliwym, przyjaznym i wspaniałym człowiekiem.

Zmarła w Warszawie 12 września 1980 roku.